

Π. Αθανασόπουλος, Αρχαιολόγος - Κ. Καλογερόπουλος, Ανθρωπολόγος:

Η σύγχρονη έρευνα συγκλίνει στην άποψη ότι οι μύθοι και τα σύμβολα εκφράζονται πιο έντονα στις δοξασίες πρωτόγονων φυλών, παρά στις περισσότερο αναπτυγμένες κοινωνίες όπου οι λογικές ακολουθίες είναι ισχυρότερες. Ο μύθος της συμφωνίας με τον διάβολο, όμως, αποτελεί ένα παράδειγμα επιβίωσης του μύθου και σε κοινωνίες με μεγαλύτερες λογικές ακολουθίες, γεγονός που οφείλεται στην αδυναμία των ανθρώπων να αναδείξουν πλήρως την αλήθεια των συμβόλων που βρίσκονται πίσω από τον μύθο

Η σύγχρονη έρευνα συγκλίνει στην άποψη ότι οι μύθοι και τα σύμβολα εκφράζονται πιο έντονα στις δοξασίες πρωτόγονων φυλών, παρά στις περισσότερο αναπτυγμένες κοινωνίες όπου οι λογικές ακολουθίες είναι ισχυρότερες. Ο μύθος της συμφωνίας με τον διάβολο, όμως, αποτελεί ένα παράδειγμα επιβίωσης του μύθου και σε κοινωνίες με μεγαλύτερες λογικές ακολουθίες, γεγονός που οφείλεται στην αδυναμία των ανθρώπων να αναδείξουν πλήρως την αλήθεια των συμβόλων που βρίσκονται πίσω από τον μύθο.

Robert Johnson

Η περίπτωση του Robert Johnson αποτελεί μια από τις πιο αινιγματικές και μυστηριώδεις φυσιογνωμίες[1]. Αν και υπαρκτό πρόσωπο, κινήθηκε στο χώρο του υπερφυσικού, απασχολώντας δεκάδες μελετητές και ερευνητές. Ο R. Johnson γεννήθηκε στις 8 Μαΐου του 1911 στο Χέιζελχαρστ του Μισισιπή και μεγάλωσε σε μια χωρισμένη οικογένεια, γυρνώντας από τόπο σε τόπο. Μεγαλώνοντας ακολούθησε τη μοίρα κάθε φτωχού μαύρου της εποχής, δουλεύοντας από μικρός στα απέραντα χωράφια του αμερικάνικου Νότου. Σε μικρή ηλικία γνώρισε μεγάλους μπλουζίστες της εποχής, όπως ο Σον Χάουζ[2], ο Τσάρλι Πάτον και ο Γουίλι Μπράουν και άρχισε να ασχολείται με τη μουσική. Στα τέλη της δεκαετίας του '30 έγινε επαγγελματίας κιθαρίστας και παράλληλα, σε μια προσπάθεια ίσως να αποκαταστήσει στη ψυχή του την έννοια της οικογένειας, παντρεύτηκε. Ο γάμος του όμως έληξε με τρόπο επώδυνο καθώς λίγο αργότερα έχασε τη γυναίκα και το παιδί του κατά τη διάρκεια της γέννας, γεγονός που αποτέλεσε σταθμό στη ζωή του.

Προσπαθώντας να λυτρωθεί από το βαρύ φορτίο που του είχε κληροδοτήσει ο πρόωρος θάνατος της οικογένειάς του, άρχισε να περιοδεύει από πόλη σε πόλη, παίζοντας με σπουδαίους μουσικούς. Το 1931 επέστρεψε στο Χέιζελχαρστ και ξαναπαντρεύτηκε, με σκοπό να μείνει πλέον μόνιμα. Αυτή ήταν η πρώτη και η τελευταία φορά, που έζησε σχετικά ήρεμος. Στην περίπτωση του Johnson η ήρεμη ζωή δεν ικανοποιούσε τις βαθύτερες ανάγκες, που υπαγόρευε το εσωτερικό του Εγώ να πραγματοποιήσει. Όταν αισθάνθηκε ότι ήταν έτοιμος για κάτι άλλο, τα παράτησε όλα, πήρε την οικογένεια του και εξαφανίστηκε στο Δέλτα του Μισισιπή. Όπως ήταν φυσικό, όμως, η γυναίκα του κουράστηκε να τον ακολουθεί και έπειτα από λίγο τον παράτησε. Έκτοτε ο Johnson μεταμορφώθηκε σε έναν ακούραστο ταξιδιώτη και κιθαρίστα που μπορούσε να παίξει οπουδήποτε. Ο σκοπός του πλέον ήταν μόνο το ταξίδι, το οποίο σταμάτησε οριστικά το 1938.

Τα αδιαμφισβήτητα γεγονότα για τη ζωή του Johnson είναι πολύ λίγα και κρυμμένα πίσω από το μύθο που δημιούργησαν για αυτόν οι άνθρωποι. Σύμφωνα με τον μύθο, λοιπόν, ο νεαρός μπλουζίστας επιθυμούσε πολύ τη φήμη και τα χρήματα. Δεν ήταν όμως ικανοποιημένος με τις ικανότητές του και αναζητούσε μεγαλύτερες ικανότητες, προκειμένου να πετύχει το σκοπό του. Όντας ήδη πικραμένος ενάντια στο Δημιουργό του, κατηγορώντας το Θεό για το θάνατο της γυναίκας του και του αγέννητου παιδιού του, θυμωμένος και παράφορος πήρε την απόφαση. Ένα βράδυ, μεσάνυχτα, ο Robert Johnson συντροφιά με το κόκκαλο μιας μαύρης γάτας και την κιθάρα του, με τα νύχια του κομμένα όσο πιο κοντά γινόταν έφτασε σε ένα τρίστρατο[3] στη συμβολή των λεωφόρων 61 και 49 στο Κλαρκσντέιλ. Κάθισε κάτω και άρχισε να παίζει, επιθυμώντας την παρουσία του διαβόλου. Ξαφνικά, ενώ έπαιζε, μια παράξενη μουσική ακούστηκε πίσω του. Δίχως να σηκώσει τα μάτια του συνέχισε να παίζει, καθώς η περίεργη μουσική δυνάμωνε. Ο Johnson κουνώντας ασταμάτητα τα δάχτυλά του ένωσε μια «μορφή» να αντικαθιστά την κιθάρα του με τη δικιά του. Έπαιξαν μαζί αρκετή ώρα μέχρι που ο διάβολος έσφιξε τα νύχια του Johnson μέχρι να ματώσουν, πήρε πίσω τη κιθάρα του και απομακρύνθηκε, αφήνοντας τον Robert να παίζει ασταμάτητα. Από τότε ο νεαρός κιθαρίστας άρχισε να παίζει με ένα αιθέριο στυλ και τα δάχτυλά του χόρευαν πάνω στις χορδές. Η φωνή του βρυχάτο και θρηνούσε, εκφράζοντας τη βαθύτατη θλίψη ενός καταδικασμένου αμαρτωλού. Ο Robert Johnson μπορούσε πλέον να παίζει τα πάντα, αλλά η ψυχή του δεν του ανήκε[4]...

Ο τρόπος που επέλεξαν οι άνθρωποι να παρουσιάσουν τον Johnson να «συναλλάσσεται» με το υπερφυσικό δεν ήταν τυχαίος. Ύστερα από τη περιήγηση του Δέλτα ο Johnson επέστρεψε πολύ διαφορετικός. Ο τρόπος που έπαιζε κιθάρα ήταν συγκλονιστικός. Παράλληλα απολάμβανε με κάθε ευκαιρία τον έρωτα, το ποτό, τη μουσική και τη διασκέδαση. Αυτός ο μοναδικός τρόπος που έπαιζε κιθάρα και ο εθισμός του στις γήινες απολαύσεις ίσως ήταν τελικά οι λόγοι που ώθησαν τους ανθρώπους να «χαρίσουν» την ψυχή του στο Διάβολο. Κανείς δεν μπορούσε να εξηγήσει πώς ο Johnson μέσα από τη περιπλάνησή του στο Μισισιπή μεταμορφώθηκε σε ένα τόσο σπουδαίο κιθαρίστα, ενώ και ο ίδιος απέφευγε επιμελώς να δείχνει τα μυστικά της τέχνης του, γεγονός που κέντριζε ακόμα περισσότερο την ανθρώπινη περιέργεια. Ποτέ δεν έκρυψε την αγάπη του για τις παρεκβάσεις από τους κανόνες της ανθρώπινης συμπεριφοράς και νομιμότητας. Αφιέρωσε με πάθος όλη τη ζωή του στη μουσική, τις γυναίκες (συχνά των άλλων), στον έρωτα χωρίς συμβάσεις και στις καταχρήσεις κάθε είδους, σε όλες τις απολαύσεις δηλαδή που εκείνοι που ποτέ δε θα τις καταλάβουν, τις ονομάζουν διάβολο. Ο γαλήνιος και σιωπηλός Johnson είχε ένα μόνο σκοπό. Το ταξίδι, μέχρι που ο θάνατος του σταμάτησε σε ηλικία μόλις 27 ετών, στις 16 Αυγούστου του 1938, όταν δηλητηριάστηκε από στρυχνίνη στο ποτό του για τα μάτια μιας γυναίκας[5]. Ο Robert Johnson πρόλαβε να ηχογραφήσει λίγα σχετικά τραγούδια από το 1936 ως το 1938, αρκετά όμως για να κληροδοτήσουν το अपαραμίλλο ταλέντο του στις επόμενες γενιές και να επηρεάσουν πολλούς σπουδαίους μεταγενέστερους μουσικούς[6].

Φάουστ

Η περίπτωση μιας άλλης μυθοπλασίας, εκείνης του Φάουστ, του ομώνυμου ήρωα του Γκαίτε, μοιάζει σημαντικά με την παραπάνω. Ο Γιόχαν Βόλφγκανγκ (φον) Γκαίτε γεννήθηκε στη Φρανκφούρτη της Γερμανίας το 1749 και πέθανε το 1832 μετά από μια ζωή γεμάτη μετακινήσεις, ταξίδια, γνώσεις και παθιασμένους έρωτες, παίρνοντας τον τίτλο του τελευταίου «καθολικού ανθρώπου», καθώς ασχολήθηκε πέρα από τη συγγραφή και με τη ζωγραφική, τη φιλολογία, το θέατρο, τη βιολογία, την ορυκτολογία και με άλλες επιστήμες όπως η αρχιτεκτονική, η βοτανολογία, η κηπουρική και η οικονομία. Ο θεατρικός του ήρωας Φάουστ, «γεννήθηκε» το 1790 και αποτύπωσε πολλές από τις απόψεις του Γκαίτε για το μεταφυσικό, τη κοινωνία και τη ψυχολογία, καθώς και ένα κομμάτι του ίδιου του εαυτού του[7]. Η συγκεκριμένη τραγωδία του Γκαίτε έχει μελετηθεί διεξοδικά από πολλούς μελετητές. Κάθε σχεδόν στίχος του είναι γεμάτος από βαθύτερα νοήματα που αντανakλούν τη σκέψη του συγγραφέα και της κοινωνίας του. Επειδή θα ήταν υπερβολή να

προσπαθήσουμε να αναλύσουμε εδώ την κολοσσιαία τραγωδία του Γκαίτε, θα περιοριστούμε στην ανάδειξη των βασικότερων στοιχείων του μύθου της συμφωνίας με το διάβολο και κυρίως των συμβόλων που αναπτύσσονται γύρω και μέσα από αυτόν.

Ο βασικός ήρωας του έργου, ο Φάουστ, είναι ένας άνθρωπος καλλιεργημένος, καταξιωμένος και ευκατάστατος, όπως περίπου και ο δημιουργός του. Όταν όμως η ματαιότητα της ζωής και των κατακτήσεων του έγινε καταπιεστική, επικαλέστηκε τον Μεφιστοφελή, ώστε να δώσει μια διέξοδο στη ζωή του. Κάνοντας τις απαραίτητες προετοιμασίες, μια νύχτα στο τρίστρατο του δάσους Σπένσερ, κοντά στο Βίτενμπεργκ, κατά τις δέκα σχημάτισε ορισμένους κύκλους με το μαγικό ραβδί του και επικαλέστηκε το διάβολο.

Θυμωμένος γιατί κλήθηκε παρά τη θέλησή του ο διάβολος κατέφθασε εν τω μέσω μιας μανιασμένης θύελλας. Μόλις κόπασαν οι άνεμοι και οι αστραπές, ο διάβολος ζήτησε από τον Δρ Φάουστ για να αποκαλύψει τη θέλησή του. Ο λόγιος απάντησε ότι ήταν πρόθυμος να συνάψει συμμαχία μαζί του. Από τη μεριά του ο διάβολος θα συμφωνούσε:

- 1. να υπηρετεί τον Δρ Φάουστ όσο θα ζούσε,
- 2. να παρέχει στον Δρ Φάουστ όποιες πληροφορίες ζητούσε, και
- 3. ποτέ να μην του πεί ψέμματα.
- Ο διάβολος συμφώνησε, με τον όρο ότι ο Δρ Faustus θα υποσχόταν:
  - 1. Στη λήξη των είκοσι τεσσάρων χρόνων να παραδώσει το σώμα και την ψυχή του στο διάβολο,
  - 2. να επιβεβαιώσει τη συμφωνία υπογράφοντας με το αίμα του, και
  - 3. να απαρνηθεί τη χριστιανική πίστη του

Με βάση τούτη τη συμφωνία ο διάβολος πήρε τον Φάουστ και τον οδήγησε μακριά. Μέσα από τη περιπλάνηση ο ήρωας ανακάλυψε τη γνώση που πρότερα δεν ήξερε ότι υπήρχε, βίωσε καταστάσεις και συναισθήματα πρωτόγνωρα, ανακάλυψε εκ νέου τον κόσμο και την ουσία του. Όταν όμως στο τέλος, το οποίο γραμματολογικά κορυφώνεται με συγκλονιστικό τρόπο, θέλησε να γευτεί όσα έμαθε με τη βοήθεια του Μεφιστοφελή, ήταν πια αργά. Η ανάλυση μας είναι εκ των πραγμάτων σύντομη. Δε θα μπορούσε να γίνει διαφορετικά, άλλωστε, από τη στιγμή που ο Γκαίτε στο έργο του αναπροσεγγίζει και πολλές φορές κομματιάζει ιδέες, δόγματα, αξιώματα και παραδοχές της εποχής του με τρόπο απαράμιλλο. Ο Φάουστ με τη βοήθεια του Μεφιστοφελή ξεπερνάει όλες τις ηθικές αναστολές του και οι παρεκβάσεις από την καθημερινότητα διαδέχονται η μια την άλλη. Η νιότη σαν έννοια διαποτίζει όλο το έργο και το ταξίδι αποκτά εδώ μια διάσταση συμβολική. Αξιοσημείωτο είναι επίσης και το γεγονός πως η διάχυτη θρησκευτικότητα του έργου συμβαδίζει σε όλη τη διάρκεια του με το «βέβηλο» περιεχόμενό του.

Ο μύθος και η δύναμη του ασυνείδητου κόσμου

Ο Φάουστ, ο Ρόμπερτ Τζόνσον, αλλά και ο Νικολό Παγκανίνι, λαϊκοί βιρτουόζοι της κρητικής λύρας, παραμύθια της κεντρικής Ευρώπης αλλά και εκατοντάδες μύθοι και θρύλοι που αντλούνται από την παγκόσμια μυθολογική δεξαμενή έχουν ως κεντρικό θέμα τη συμφωνία του ανθρώπου με το υπερφυσικό για την αύξηση των ατομικών ικανοτήτων, για την επιστροφή στη νιότη, για την επίτευξη ενός σκοπού που βρίσκεται συχνά πέρα από τα όρια των φυσικών δυνατοτήτων του μέσου όρου της ανθρωπότητας. Το υπερφυσικό στην προκειμένη περίπτωση είναι ο διάβολος, αλλά μήπως με τον όρο «διάβολος» εννοείται σε όλες αυτές τις περιπτώσεις μια κρυμμένη διάσταση μέσα στην ίδια την ανθρώπινη ψυχή, απωθημένη εξ ορισμού στα βάθη του ασυνείδητου κόσμου. Μια διάσταση μη αποδεκτή στα όρια της χριστιανικής και γενικότερα της θεολογικής κοσμοαντίληψης;

Στο 20ό αιώνα, ο Carl Jung ανέπτυξε την αναλυτική ψυχολογία, και υπέδειξε τη σημασία του ασυνείδητου νου. Σύνδεσε τα όνειρα με τη μυθολογία και το θρησκευτικό όραμα, θεωρώντας ότι είναι η έκφραση μιας ασυνείδητης ιδέας ή νοητικών προτύπων, τα οποία κληρονομήσαμε από τους προγόνους μας και είναι εν δυνάμει παρόντα στην ανθρώπινη ψυχή. Επίσης θεωρούσε ότι η ψυχολογική και πνευματική ολοκλήρωση επιτυγχάνεται με την ενσωμάτωση του ασυνείδητου στο συνειδητό νου και ότι αυτός είναι ο μόνος τρόπος να συνειδητοποιηθεί η «έσχατη πραγματικότητα».

Η Alice Raphael μαθήτρια του Carl Jung το 1965, έγραψε ένα βιβλίο με τίτλο *Ο Γκαίτε και η Φιλοσοφική Λίθος*, στο οποίο αναλύει τον <i>Φάουστ </i>στο φως των θεωριών του Jung. Θεωρεί ότι Goethe ήταν ένας από τους λίγους που γνωρίζουν τη δύναμη και τη σημασία του ασυνείδητου. Θεωρεί επίσης ότι ο Φάουστ εκφράζει πολλές από τις εγγενείς μυθολογικές και θρησκευτικές εικόνες της ανθρώπινης ψυχής.

Αυτό που μας λέγει ο Γκαίτε, αναφέρει η Alice Raphael είναι ότι: « Ο άνθρωπος δεν μπορεί να ζει επί μακρόν στη συνειδητή του κατάσταση. Πρέπει πάλι να βρει καταφύγιο στο ασυνείδητο, γιατί εκεί βρίσκονται οι ρίζες της ζωής του[8]». Τούτο το αναφέρει βέβαια ως απόδειξη ότι ο Γκαίτε γνώριζε πόσο σημαντικός είναι ο ασυνείδητος κόσμος προσκειμένου να επιτευχθεί ένα υψηλότερο επίπεδο συνείδησης της ύπαρξης. Στο κείμενο του Φάουστ η Raphael βλέπει αναρίθμητες αναφορές σε αρχαία φιλοσοφικά, μυθολογικά και επιστημονικά πρότυπα της σκέψης και θεωρεί ότι τέτοιες αναφορές είναι απλές εκδηλώσεις των εγγενών ιδεών που αντλούνται από την παγκόσμια δεξαμενή της ανθρώπινης ψυχικής ενέργειας. Μια ενέργεια βέβαια που σοφά υπευθυμίζει ο Γκαίτε χρησιμοποιώντας το ανθρώπινο αίμα, τον φορέα της ψυχικής ενέργειας σύμφωνα με τις πανάρχαιες αντιλήψεις περί συμπαθητικής μαγείας για τη σύναψη της συμφωνίας[9]. Η Raphael πιστεύει ότι ο Γκαίτε υπήρξε επαναστατική φυσιογνωμία και πολύ μπροστά από την εποχή του. Πιστεύει, επίσης, ότι εξαιτίας όλων αυτών των συμβόλων και των μεταφορών που χρησιμοποιήθηκαν στον Φάουστ το βιβλίο μπορούν να εκτιμήσουν μόνον εκείνοι που κατανοούν την ύπαρξη του νου πέρα από τις επικράτειες της καθημερινής συνείδησης. Η δική μας άποψη είναι ότι ο Φάουστ, όπως και κάθε μύθος, μεταφέρει τη διδασκαλία, τον κεντρικό πυρήνα του νοήματός του σε κάθε ανθρώπινη ψυχή που διαβάσει ή ακούει τον μύθο, δίχως την παρέμβαση του νου. Αυτός άλλωστε υπήρξε και ο ρόλος του μυθολογικού υλικού, του μεγαλύτερου διδασκάλου της ανθρωπότητας από αιώνων αναρίθμητων.

Η περιπλανώμενη ζωή του Johnson, όπως και η περιπλανώμενη ζωή του Faust, τούς έκαναν να φαίνονται μυστηριώδεις και γοητευτικές μορφές και οι υπερφυσικές τους επιτεύξεις δεν μπορούσαν μήτε να επαληθευτούν αλλά ούτε και να απορριφθούν. Με αυτόν τον τρόπο έγιναν πρωταγωνιστές ενός μύθου για τον σύγχρονο μάγο και τη δίψα για επίτευξη και ζωή από τη μία, τη δίψα για γνώση των φυσικών επιστημών και ζωή από την άλλη. Κοινός παρονομαστής η προμηθεϊκή δίψα για ολοκληρωμένη ζωή και το μέσο της επίτευξης η μαγεία. Μια μαγεία βέβαια που για πολλούς από τους αρχαιότερους συγγραφείς όπως ο Κορνήλιος Αγρίππας θεωρείτο επιστήμη: «Η φυσική μαγεία δεν είναι τίποτα άλλο... παρά η κύρια δύναμη όλων των φυσικών επιστημών...»[10]. Για τον

Τζιορντάνο Μπρούνο, επίσης, *Magus significant hominem sapientem cum virtute agendi*, δηλαδή «η λέξη μάγος σημαίνει τον σοφό άνθρωπο με τη δύναμη της δράσης». Ούτως η άλλως σε εκείνους τους καιρούς η ίδια η επιστήμη φαινόταν τρομακτική στα μάτια του κοινού ανθρώπου και ιδιαίτερα ανταγωνιστική στην ανάπτυξη της ιερατικής εξουσίας. Έτσι, η παρουσία ενός φημισμένου αλχημιστή, ενός επιστήμονα ή ενός εκπληκτικού δεξιότητη (βλ. Παγκανίνι αν και μεταγενέστερα) θα μπορούσε εύκολα να προκαλέσει καχυποψία και την εύκολη λύση της απόδοσης αυτών των δυνατοτήτων σε συμφωνίες με το διάβολο κλπ. κ.λπ.[11].

Η μαγεία, αν και ασκείτο ευρέως στην ύστερη αρχαιότητα, θεωρείτο από τους διανοούμενους ως χυδαία δεισιδαιμονία[12] και χρησιμοποιήθηκε κυρίως ως σοβαρό λογοτεχνικό μοτίβο για να ενδυναμώσει την απεικόνιση των μυθικών και ιστορικών τρόμων[13]. Όταν όμως οι ανατολικές θρησκείες διαπέρασαν τον ελληνορωμαϊκό κόσμο και προσπάθησαν να αυξήσουν την επιρροή τους, ανέπτυξαν μια λογοτεχνία θεολογικής προπαγάνδας και δαιμονοποίησης του αρχαίου θρησκευτικού κόσμου. Άλλωστε από εκεί προέρχονται και οι περισσότερες από τις χριστιανικές απεικονίσεις του διαβόλου. Στην ίδια λογοτεχνία -κύρια τη χριστιανική- εμφανίζονται και οι ανταγωνιστές μάγοι, οι οποίοι φυσικά νικούνται από τη χριστιανική θαυματοποιία εξαιτίας της απαγορευμένης τους δύναμης[14].

Τόσο ο Φάουστ, όσο και ο Τζόνσον είναι δύο τέτοιες περιπτώσεις μάγων. Η συμφωνία με το διάβολο είναι η αιτιολογία για την ξαφνική ανάδυση δυνατοτήτων που δεν είναι προσεγγίσιμες στον μέσο άνθρωπο. Η αλήθεια είναι πως όταν δεν μπορούμε να κατανοήσουμε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της ζωής μας και της ύπαρξης γενικότερα, χρειαζόμαστε μεσολαβητές. Ο πιο συνήθης μεσολαβητής βέβαια είναι ο τραγόμορφος διαβολάκος, ο αποτροπαϊκός τράγος της αρχαιότητας, ο όφις του πειρασμού της Εύας -ή ο αποτροπαϊκός Μειλίχιος Δίας των αρχαίων Διασίων[15]- κ.ο.κ. Ό,τι δεν κατανοούμε, αποδίδεται σε υπερφυσικές διαμεσολαβήσεις. Μήπως, όμως, θα έπρεπε πλέον να κατανοήσουμε ότι αυτές οι υπερφυσικές διαμεσολαβήσεις δεν είναι τίποτα άλλο από κομμάτια του ασυνείδητου κόσμου μας;

Αυτό που είναι σημαντικό και στις δύο περιπτώσεις είναι να δούμε αν επιτυγχάνεται τελικά η εξιδανίκευση των στόχων των πρωταγωνιστών και πώς αποσυμβολίζεται ο μύθος της συμφωνίας με τον διάβολο. Είδαμε, άλλωστε, να εμφανίζονται κοινά χαρακτηριστικά και στις δύο περιπτώσεις. Είναι εξαρχής αντιφατικό να μιλάμε για εξιδανίκευση των στόχων των ηρώων μέσα από μια ανίερη συμφωνία με το διάβολο. Εδώ, όμως, συνίσταται και η διαφορετικότητα. Μήπως η συμφωνία ως έννοια συμβολίζει τον αγώνα των ανθρώπων για το καλύτερο, για το ιδανικό; Για πολλούς ανθρώπους το ιδανικό είναι και ανέφικτο, άρα η προσπάθεια για την απόκτηση του έχει αυτομάτως περιορισμένη εμβέλεια. Συχνά μάλιστα, όλα όσα ενδόμυχα επιθυμεί ένας άνθρωπος, περιβάλλονται από μια τάση αφοριστικής διάθεσης, βασισμένη σε στερεότυπα.

Η υπέρβαση των ορίων λοιπόν, με στόχο αυτό που κάθε άνθρωπος επιθυμεί για τον εαυτό του συνιστά αμέσως και ένα είδος συμφωνίας με το απόλυτο κακό. Ένα «κακό» που λαμβάνει διαβολικές διαστάσεις. Αυτό που εξύψωσε τους δύο ήρωες πέρα από τα ανθρώπινα μέτρα, αλλά παράλληλα τους οδήγησε στην πτώση και τον θάνατο, ήταν το γεγονός ότι επέτρεψαν στο ασυνείδητό τους να τους οδηγήσει σε δημιουργικές παρεκβάσεις από την καθημερινότητα, με ένα τρόπο ανεξήγητο και μη αποδεκτό από τους υπόλοιπους ανθρώπους. Αυτή η διαδικασία ήταν που τους μυθοποίησε μέσω του διαδοχικού κύκλου που περιλαμβάνει την ωρίμανση, την εξύψωση, την πτώση, τον θάνατο και κατόπιν τη μυθοποίηση, δίχως όμως τη βοήθεια του διαβόλου, μιας ιδέας καθόλα φανταστικής και υπαρκτής μόνο μέσα στα όρια της θεολογικής επικράτειας.

Βιβλιογραφία

- Agrippa, H. C., *De occulta philosophia*
- Augustine St., *De civitate Dei.*

- Awmiller, Craig, «Robert Johnson», στο *This House on Fire*, Franklin Watts, (New York 1996).
- Bianco, David, Robert Johnson singer, guitarist and composer» στο *Contemporary Musician*. Τομ. 6.
- Frazer Sir John, *The Golden Bough*, e-text in Gutenberg Project
- Harrison, Jane Ellen, *Προλεγόμενα στη μελέτη της ελληνικής θρησκείας: Αρχαίες ελληνικές γιορτές*, Ιάμβλιχος, (Αθήνα 1996)
- Raphael, Alice. *Goethe and the Philosopher's Stone*, London: Routledge and Kegan Paul, 1965
- Spies Johann, *Historia von D. Johann Fausten... Gedruckt zu Franckfurt am Mayn, durch Johann Spies. M.D.LXXXVII*, (Frankfurt 1587)

Παραπομπές-σημειώσεις

- [1] Περισσότερα για τη ζωή του μεγάλου κιθαρίστα στο Charters, Samuel, Robert Johnson, New York: Oak Publications, 1972
- [2] Για την επίδραση που άσκησε ο House στον Johnson βλ. Awmiller, Craig. «Robert Johnson» στο *This House on Fire*, Franklin Watts, (New York: 1996), 36-43
- [3] Τα τρίστρατα είναι συμβολικά και τοπογραφικά σημαντικά σημεία στην επίπεδη, μονότονη γη του Δέλτα και όχι μόνον. Ένας άλλος κιθαρίστας ο Tommy Johnson λέγεται πως συνάντησε ένα πελώριο μαύρο σ' ένα τρίστρατο κατά τα μεσάνυχτα. Αυτός ο μαύρος κούρδισε την κιθάρα του Johnson έτσι που να μπορεί παίξει όποιο κομμάτι ήθελε. Ο Robert Johnson έγραψε το «Crossroads Blues» με στίχους όπως: «φεύγει ο ήλιος αγόρι, το σκοτάδι εδώ θα με προλάβει». Σε τέτοιους στίχους αποτυπώνεται καθαρά ο δεισιδαιμονικός φόβος μιας πανάρχαιας πρόληψης, που θυμίζει πολύ τις μαγικές συναντήσεις με την Εκάτη στα αρχαία τρίστρατα. Ο μύθος ούτως ή άλλως είναι πανάρχαιος.
- [4] Βλ. επίσης Groom, Bob. "Standing at the Crossroads: Robert Johnson's Recordings." *Blues Unlimited* 118-121, March-October 1976.
- [5] Σε ένα πάρτυ στο Three Forks Store, στο Quito του Mississippi. Σφαδάζοντας ο Johnson έφθασε στο γειτονικό Greenwood, όπου υπέφερε επί αρκετές ημέρες πριν πεθάνει.
- [6] Σύγχρονοι μουσικοί όπως ο Jimmy Page (Led Zeppelin), ο Eric Clapton (Cream), οι Rolling Stones και ο Elvis Presley εμπνεύστηκαν από τα έργα του Robert Johnson.
- [7] Για τον ιστορικό ήρωα βλ. Johann Spies, *Historia von D. Johann Fausten... Gedruckt zu Franckfurt am Mayn, durch Johann Spies. M.D.LXXXVII*, (Frankfurt 1587).
- [8] Raphael, Alice, *Goethe and the Philosopher's Stone*, Routledge and Kegan Paul, (London 1965):47. Η Raphael αναλύει τον *Faust I & II* του Goethe βάσει των θεωριών του Carl Jung για τη δύναμη του ασυνείδητου κόσμου.
- [9] Βλ. Frazer, Sir John, *The Golden Bough*, e-text in Gutenberg project.
- [10] Agrippa, H. C., *De occulta philosophia* [1531], Κεφ. 42.
- [11] Καχυποψίες, βέβαια, που έστειλαν στην πυρά εκατομμύρια ανθρώπων.
- [12] Βλ. Θεόκριτου και Βιργίλιου θεσσαλικά Εκλογαί, και Λουκιανού Φιλοψευδής, 14.
- [13] Βλ. για παράδειγμα έργα του Σενέκα ή τα *Φαρσάλια* του Λουκανού.
- [14] Augustine St, *De civitate Dei* xii, 14.
- [15] Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Jane Ellen Harrison, *Προλεγόμενα στη μελέτη της ελληνικής θρησκείας: Αρχαίες ελληνικές γιορτές*, Ιάμβλιχος, (Αθήνα 1996):29-41.